

Word eens ongegeneerd boos

Het Christelijk Sociaal Congres kan tegenover de onverteerbare tegenstelling tussen bevoorrechten en kwetsbaren een hoopvol alternatief te zetten: solidariteit, menselijke waardigheid en onderlinge betrokkenheid. Maar waarom mist de praktische uitwerking in het visiedocument van de CSC? De huidige situatie biedt er meer dan genoeg aanknopingspunten voor.

tekst Rien Fraanje, beeld Maarten Boersema

Dit jaar is het precies 125 jaar geleden dat de christelijk-sociale beweging werd geboren. Daarvoor staan twee gebeurtenissen in het jaar 1891 symbool: de uitgave van de encycliek *Rerum Novarum* van Paus Leo XIII in mei van dat jaar en het eerste Christelijk-Sociaal Congres dat op 8 november aanving met een vlammende openingsrede van Abraham Kuyper.

Het CSC, inmiddels een netwerk van vijftig organisaties in onderwijs, zorg, welzijnswerk, media en ontwikkelingshulp, staat aankomende zomer uitgebreid stil bij dit jubileum met een driedaags congres. In de aanloop naar dat jubileumcongres van 2016 heeft het CSC een Visiedocument opgesteld dat geheel in lijn van de traditie van de beweging de titel *De kracht van verbondenheid* meekreeg. Dit stuk wil laten zien dat het christelijk-sociale denken ook in deze tijd nog actueel is. Meteen aan het begin van dit document wordt het relationele mensbeeld als de essentie van de christelijk-sociale traditie geformuleerd: 'De kern van de christelijk-sociale visie is de betrokkenheid en verbondenheid tussen mensen, de kracht van het relationele en de vreugde van de co-creatie.'

Tegelijk constateert het Visiedocument dat vandaag de dag meer nadruk wordt gelegd op zelfredzaamheid en materiële economische groei die noties als zorgzaamheid en sociale cohesie naar de achtergrond verdringen. De christelijk-sociale boodschap die de kracht van verbondenheid predikt, vormt daarmee het broodnodige tegengeluid tegen het dominante liberaal-individualistische narratief.

Het Visiedocument schetst tal van terreinen waar dat verhaal over mensen die zich met elkaar verbinden een welkom alternatief is. Zo is de Europese Unie inmiddels 'een bron van uitsluiting' geworden omdat 'ze te weinig relationeel over haar eigen identiteit nadenkt'. Het gevolg is dat de EU zijn belofte van 'samenwerking, gericht op humanisering, het indammen van geweld en zorgdragen voor de vitaliteit van gemeenschappen' niet meer kan waarmaken.

In de economie staat in de leerboeken 'de atomistische *homo economicus* centraal die tot geen enkele zinvolle verbinding met anderen in staat is. De economische en financiële crisis kunnen in dit licht worden gezien als een resultaat van 'koud' en 'abstract' denken over economie dat elke verbinding met de realiteit heeft verloren'.

Nieuwe technologieën dreigen mensen te reduceren tot gedragsformats die als 'big data' vooral heel functioneel voor bedrijven en overheid zijn. Voor politiek en bestuur zijn mensen verworden tot bron van inkomsten, cliënt of een te beheersen risicofactor, kortom als objecten van beleid en sturing.

In de zorg en het onderwijs heeft het rendementsdenken de professional klem gezet tussen de logica van de markt en de bureaucratie, waarbij de leerlingen en studenten, ouders en patiënten uit zicht zijn geraakt. En in navolging op *Laudato Si*

Impliciet wordt verkondigd dat een kwetsbare positie het gevolg is van eigen falen, op school of de arbeidsmarkt.

laat ook dit Visiedocument zien dat het omvangrijke ecologische vraagstuk te gemakkelijk wordt gezien als 'een instrumenteel op te lossen issue' waarbij het eigenlijke probleem, 'een gebrek aan besef van wat verbondenheid met de schepping betekent', buiten beeld blijft. Europa, de economie, ict, politiek en bestuur, zorg en onderwijs, en het milieu: het zijn stuk voor stuk herkenbare gebieden waar de dominantie van het instrumentele en individualistische denken onze

Een groeiend deel van de bevoorrechten maakt zich langzaam maar zeker los van het collectief

samenleving niet bepaald ten goede heeft beïnvloed.

Abstract

En toch: hoe verder ik in dit meer dan honderd pagina's tellende Visiedocument las, des te meer beekroop mij het gevoel dat het

iets mist. Het duurde even voordat mij duidelijk werd wat: concrete voorbeelden van de urgente sociale kwesties van deze tijd.

Het Visiedocument blijft te veel hangen in ab-

over sociaal onrecht!

stracte vergezichten en levert dus ook geen concreet handelingsperspectief voor de circa vijftig organisaties die nu aan het christelijk-sociaal congres zijn verbonden.

Ik kan niet geloven dat de commissie die het Visiestuk voorbereidde, moeite had concrete sociale vraagstukken te benoemen. Die liggen immers voor het oprapen. In de domeinen waarover *De kracht van verbondenheid* zich in abstracte zin buigt, laten de nieuwe sociale kwesties zich bijna als vanzelf herkennen.

Zo heeft de financieel-economische crisis de ongelijkheid tussen arm en rijk vergroot. Tal van onderzoeken laten zien dat mensen met een hoger-onderwijsdiploma sinds 2008 hebben kunnen profiteren van een toename van hun salaris, terwijl mensen met een lager- of middelbaar op-

leidingsniveau (toch al de mensen in meer kwetsbare sociaaleconomische positie) hun inkomen zagen dalen.

Daarbij komt dat de verdergaande automatisering en robotisering vooral het werk van mensen op MBO-niveau overneemt. Bovendien verwordt de nieuwe economie steeds meer tot een strijdtoneel van een groeiend arsenaal aan onvrijwillige flexkrachten die zichzelf tegen dumpstarieven moeten aanbieden om nog enige inkomsten te genereren. Politiek en bestuur worden gedomineerd door een elite van hoger opgeleiden, die andere onderwerpen belangrijk vinden. Daardoor worden de zorgen en problemen van het leeuwendeel van de bevolking met een middelbaar of lager opleidingsniveau te weinig gehoord.

En wat te denken van het grote verschil in gezondheid tussen verschillende bevolkingsgroepen? Een hogeropgeleide wordt gemiddeld zes jaar ouder en leeft zo'n vijftien jaar langer zonder gezondheidsklachten.

Ten slotte is ook het milieuprobleem een vraagstuk dat mede over de rechtvaardige verdeling van het duurzame gebruik van grondstoffen gaat. De gevolgen van de klimaatverandering slaan vooral neer bij de mensen in landen en werelddelen die toch al kwetsbaar zijn. De consequenties van het onverantwoorde gedrag van mensen in de rijke landen worden gedragen door mensen in armere landen.

Een deel van de internationale volksverhuizing die uit het Midden-Oosten en Afrika naar Europa op gang is gekomen, kan uit die onrechtvaardigheid worden verklaard.

Bevoorrechten

De bovengenoemde sociale vraagstukken zijn uiteindelijk terug te voeren op één centrale kwestie: een groep bevoorrechten profiteert maximaal van alle kansen die onze meritocratische samenleving hen biedt, terwijl een groeiende groep kwetsbaren daarvan de lasten dragen.

Geheel conform het dominante liberaal-individualistische denken heeft daarbij de idee postgevat dat een bevoorrechte positie het resultaat is van eigen inspanning. Andersom wordt daarmee - impliciet - verkondigd dat een kwetsbare positie het gevolg is van een falen, op school, de arbeidsmarkt, het sportveld of meer algemeen: in de samenleving. Een groeiend deel van de bevoorrechten maakt zich langzaam maar zeker los van het collectief; zij willen de overvloed die hen is toegevallen niet meer delen.

In Nederland hebben onder andere het Centraal Planbureau (CPB), het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) uitgebreid over de nieuwe sociale kwestie gerapporteerd.

Amerikaanse intellectuelen als Robert Putnam, Charles Murray en Joseph Stiglitz hebben in recente en weinig opbeurende publicaties laten zien wat extreme ongelijkheid met een samenleving

doet. De eveneens baanbrekende encycliek *Laudato Si* van Paus Franciscus laat glashelder zien hoe het milieuvraagstuk eveneens een (wereldwijde) opgave van rechtvaardige verdeling van het gebruik van natuurlijke grondstoffen tussen bevoorrechten en kwetsbaren is.

Verhullende termen

Het is mij een raadsel waarom het Visiedocument nalaat het sociale vraagstuk van deze tijd aan te wijzen. Dat niet of slechts in verhullende termen in *De kracht van verbondenheid* over de nieuwe kwestie wordt gesproken, doet de gedachte postvatten dat met al die mooie prozaïsche woorden in het Visiedocument iets moet worden verhuld.

Is het een gebrek aan consensus over de taak en rol van christelijke organisaties in de samenleving? Of is het eerder schroom dan wel gebrek aan zelfbewustzijn om het eigen christelijk-sociale verhaal uit te dragen?

De meerwaarde van het Visiedocument is dat het - zonder de nieuwe sociale kwestie te benoemen - daarvoor wél een centrale oorzaak aanwijst, namelijk het verloren besef dat wij mensen met elkaar zijn verbonden en daarom solidair moeten zijn.

Het stuk levert aldus op Kuypertiaanse wijze 'architectonische kritiek op de fundamenten van onze samenleving'. De relationele visie op mens en samenleving die dit Visiedocument biedt, laat zien dat het van cruciaal belang is dat de bevoorrechten zich niet afwenden van de kwetsbaren maar hen juist omarmen. Kuypers zei in 1891 aan het einde van zijn rede: 'Er is lijden om u heen, en die dat leed lijden, zijn uw broeders, zijn uw natuurgenooten, van uw eigen vleesch en van uw eigen gebeente. Gij hadt in hun plaats kunnen staan, en zij in uw beter positie.'

Het Jubileumcongres van 2016 heeft tot taak om uit te spreken: 'Ja, wij zien de nieuwe tegenstelling en wij komen daartegen in verzet'. De christelijk-sociale beweging heeft met zijn alternatieve mensenmaatschappijvisie en met zijn netwerk van vijftig identiteitsgebonden organisaties in het onderwijs, de zorg, het welzijnswerk, de media en de ontwikkelingshulp de sleutel in handen om zich tegen het sociale vraagstuk van deze tijd te keren. Zij moet zich - met evangelische verantwoordiging als inspiratiebron - ongegeneerd boos maken over de onverteerbare tegenstelling tussen bevoorrechten en kwetsbaren om daar vervolgens het hoopvolle alternatief van solidariteit, menselijke waardigheid, nabijheid en onderlinge betrokkenheid tegenover te zetten.

Drs. M.J. Fraanje is waarnemend directeur van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA.

Meer informatie over het Christelijk-Sociaal Congres en het Visiedocument 'De kracht van verbondenheid': www.stichting-csc.nl.